

Янакі А.*

МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

На сьогоднішній день використання маніпулятивних технологій в політичному просторі країни є дуже актуальною темою для нашого суспільства, адже кожного дня все більшого розвитку набувають різноманітні політичні технології, за допомогою яких політики впливають на свідомість виборців. Саме тому необхідно провести дослідження сучасних маніпуляцій задля того, щоб бути обізнаними, яким саме чином технології впливають на свідомість.

Слово «маніпуляція» є на сьогодні часто вживаним в українських дискурсивних практиках. Воно зустрічається в друкованих ЗМІ, у телевізійних повідомленнях, виступах та заявах політиків і громадських діячів. Сама тема маніпуляцій стала невід'ємною частиною вітчизняного дискурсу в обговоренні можливостей маніпулятивного впливу, зокрема ЗМІ на масову аудиторію. Водночас, тема виходить за межі політичних комунікацій — розповсюдження реклами, окремі рекламні кампанії, заходи тощо, викликають незадоволення громадськості.

Існує понад декілька сотень визначень феномену маніпуляції. Оксфордський словник англійської мови визначає: «маніпулювання – це акт впливу на людей або управління ними зі спритністю або зневажливим підтекстом». З іншої точки зору, маніпуляції в політиці — це спекуляція на людських емоціях і почуттях, що призводить до релігійних війн, глибоких національних сутичок, конфліктів, фанатизму, тероризму та інших явищ, основою яких є передусім вторгнення в глибинні почуття не лише окремих людей, а й цілих народів і націй.

Як відомо, історія знає достатньо маніпуляторів, які вміло впливали не лише на оди-ниці, а й на великі групи людей завдяки особистісним якостям, вміло використаним технологіям обробки громадської думки у власних або корпоративних інтересах. Наполеон, Гітлер, Й. Сталін, М. Горбачов та десятки інших політиків, досконало володіли технологією формування громадської думки за рахунок як власних рис, якостей, здібностей та вмінь, так і своїх підлеглих, а також за допомогою різноманітних засобів масової інформації.

Більшість дослідників окреслюють суть маніпуляції як «прихований вплив на здійснення вибору» [1]. Комунікатор, вступаючи в комунікацію з аудиторією в процесі комунікативних дій, за допомогою певних заходів та прийомів має на меті таємно вплинути на вибір або дії аудиторії, щоб досягти певної мети. Серед найважливіших ознак, притаманних явищу маніпулювання, можна виділити прагнення отримати односторонню вигоду, зиск в ситуації, коли до реципієнта ставляться як до засобу досягнення зовнішніх цілей [2]. Метою суб'єкта, який здійснює маніпуляцію, є створення зміни поведінки аудиторії на свою користь, уникаючи прямого примусу, лише «підштовхуючи» реципієнта до певного рішення. В основі таких дій лежать, значною мірою, психологічні механізми.

* студентка 4 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Панченко Ж.О.

Політичне маніпулювання було, є і буде невід'ємною складовою будь-якої політичної боротьби, будь то чергові вибори чи звичайне опитування громадської думки. Ще однією вагомою причиною використання маніпулятивних технологій є висока надійність і безкарність маніпулятора. Існує два види політичного маніпулювання: індивідуальне і масове. На практиці більшого поширення набуло маніпулювання великими групами людей, тобто масами. Політичне маніпулювання дуже часто використовується задля прийняття чи легітимації непопулярних політичних рішень. Засоби, якими користується маніпулятор, впливають на рівень маніпулювання. Справжньої сили вони набувають в процесі появи ЗМІ. Багато людей сприймають інформацію, яку їм подають ЗМІ, за істину останньої інстанції. Вплив ЗМІ відображений в афоризмі: «Хто володіє інформацією, - той володіє світом».

У сучасному світі, який проголошує демократію й свободу людини, поряд із численними видами озброєння й масового знищення створено те, проти чого боротися значно важче, – арсенал технологій маніпулювання людською свідомістю, який легко приводиться в дію сучасними телекомунікаційними й інформаційними технологіями [3]. Особливо актуальною проблема маніпулювань людською свідомістю в XXI столітті стає цікавою під час виборчих процесів, коли маніпулювання набувають критичної маси. Політичні маніпуляції найбільше використовуються з метою досягнення влади, її реалізації та утримання. Мета будь-якого маніпулятора чи групи маніпуляторів — підпорядкувати власній волі іншу людину чи групу людей. Як правило, маніпуляція здійснюється шляхом застосування методів викривлення існуючої інформації. Як приклад можна навести таке явище, як «оруеллізм». Це явище було назване на честь американського письменника – фантаста Дж. Оруела, який його описав у своєму відомому романі – антиутопії «1984». Явище оруеллізму — крайній випадок маніпуляції за допомогою засобів пропаганди, поки що у повній мірі реально ніде не проявлявся, але багато рис оруеллізму можна було спостерігати у функціонуванні тоталітарних режимів, а деякі риси — у функціонуванні сучасних демократій. Його основними аспектами є мовний і психологічний. У мовному аспекті оруеллізм можна охарактеризувати так: надання словам однозначності замість багатозначності, збіднення словникового запасу маніпульованої аудиторії (через цілеспрямоване вилучення окремих слів з ужитку), викривлення змісту понять аж до зміни на протилежні, але з іншого боку, іде вживання переважно абстрактних понять, які можна витлумачити як завгодно, створення нових слів, які несуть відповідне смислове навантаження. Характерним також є багаторазове повторення одних і тих же за змістом висловів. Таким чином створюється цілий ряд «новомов» — нових мов, дуже спрощених, примітивних, абстрактних і, головне, політично заангажованих [4]. У політично – психологічному аспекті оруеллізм цікавий тим, що це крайній приклад так званої агресивної маніпуляції.

Основною сферою, де можливі прояви політичної маніпуляції, є сфера мас – медіа, оскільки основний матеріал для діяльності маніпулятора — інформація. На етапі поширення електронних мас – медіа, можливості для маніпуляцій різко зростають, оскільки людина краще сприймає не текст повідомлення, а посередника, який їй проголошує це повідомлення. Завдяки засобам масової інформації створюються і ефективно використовуються як елементи політичної маніпуляції різноманітні іміджі, образи, умовні формули і штампи, стереотипи поведінки, подаються заздалегідь заготовлені відповіді на запитання, що хвилюють багатьох. Маніпулятивний арсенал засобів масової інформації добре відомий: навмисне перекручування реального стану речей шляхом замовчування одних фактів і нав'язування інших, публікація нереальних (брехливих) повідомлень, пробуд-

ження в аудиторії негативних емоцій за допомогою візуальних засобів або словесних образів тощо [5].

ЗМІ не лише виконують інформативну функцію, але й пропагують ідеї, погляди, вчення та політичні програми, приймаючи участь в управлінні соціальними процесами. Шляхом формування громадської думки, вироблення певних установок, вони спонукають людину до певних вчинків. Вплив відбувається за допомогою двох каналів проходження інформації – візуального та слухового. Через ЗМІ при цьому використовуються класичні політичні технології, які спираються на емоційну модель масової комунікації. Перш за все – на використання страху та віри, замість логічного мислення і переконання. Це – так звані технології парадигми насильства: навіювання почуття зовнішньої загрози та пошук внутрішніх ворогів; розподіл соціуму на «ми» та «вони»; обмеження кількості символів у національному обігу; цензура; інформаційна ізоляція; фактологічне підтасування тощо [6].

Отже, маніпулювання являє собою дуже сильне явище, яке застосовується багатьма політичними діячами задля того, щоб оволодіти думками своїх виборців і зробити свій вибір за них. Маніпулятивні технології розвиваються, з кожним днем їх становиться все більше і більше, вони застосовуються по відношенню до індивідів і окремих груп людей. Маніпуляції людською свідомістю – дуже небезпечна річ, яка може привести до негативних, деструктивних наслідків, адже коли людина не розуміє, що вона робить та знаходиться під впливом іншої людини, то вона не контролює себе і не відповідає за ті вчинки, які можуть бути нею зроблені. Маніпулятивні технології на сьогодні є дуже актуальною темою, багато людей намагаються зрозуміти їхній сенс задля того, щоб в майбутньому бути впевненими, що вони ніколи не стануть об'єктом впливу того чи іншого політичного діяча.

Література

1. Московичи С. Век толп: Исторический трактат по психологи масс / С. Москвичи – М.: Полис, 1996. – 69 с.
2. Як вкрали «Великого Українця» [Електронний ресурс] / В. Кіпіані // Українська Правда. – 2008. - № 267. – Режим доступу до журн.: www.pravda.com.ua/news/2008/5/20/76074.htm стр.241
3. Що таке демократія? [Електронний ресурс] / І. Лубківський // «Портал Українців. – 2006. – Режим доступу до журн.: <http://www.vox.com.ua/data/publ/2006/10/27/scho-take-demokratiya-realnist-ta-ilyuzii.html>
4. Маніпуляційні впливи в системі політичних технологій [Електронний ресурс] / М. Побокін (експерт ШПА) // Школа політичної аналітики при Національному університеті «Києво – Могилянська Академія». – 2008. - №. Режим доступу до журн.: <http://www.spa.ukma.kiev.ua/article.php?story=20080229170034983>
5. Макгиннис Д. Продажа президента 1968 / Д. Макгиннис. — К.: Знання, 1999. – 253 с.
6. Шиллер Г. Манипуляторы сознанием/ Г. Шиллер – М.: Мысль, 1980. – 358 с.